

YEMEN MERKEZLİ BÂ ALEVÎ TARİKATININ ENDONEZYA'DA DİNÎ VE SİYASÎ ETKİLERİ*

Arş. Gör. Semih BEKÇİ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi,
Tasavvuf Ana Bilim Dalı
semihbekci@kilis.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9823-4184>

Özet

En az insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan göç olgusu insan fitratının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Daha çok dinî, ekonomik ve siyasi sebeplere dayanmış, hem göç eden hem de göçü kabul eden toplumda olumlu veya olumsuz etkiler bırakmıştır. Yemen Araplarının dinî nedenlere bağlı göçlerinin Mısır, Basra, Bağdat ve Endülüs'e, ticari göçlerinin de daha çok Güney Doğu Asya, Güney Hindistan sahilleri ile Afrika sahilleri taraflarına olduğu kaydedilmiştir. Bununla beraber ticari amaçla yapılan göç ve seferlerin maddî alanla sınırlı kalmadığı, tüccarların dinî saiklerle de hareket ettiği, seferlerinde sûfîlerin de onlara eşlik ettikleri böylece

* Bu makale Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde devam etmekte olan “Bâ Alevî Tarikatı ve Temel Esasları” isimli doktora tezinden derlenmiştir.

İslamiyet'in daha uzak diyarlara yayıldığı tespit edilmiştir. Tüccarlara eşlik eden sūfîlerin başında Bâ Alevî tarikatı şeyhleri ve müntesipleri gelmektedir. Bâ Alevî tarikatı Hicri VI. asırda Yemen'de Muhammed b. Ali Bâ Alevî tarafından kurulmuş Sünni bir tarikattir. Ayderûsiyye, Haddâdiyye ve Attâsiyye gibi kollara ayrılan tarikat, zaman içerisinde Endonezya başta olmak üzere Hindistan, Doğu Afrika ve Uzak Doğu gibi dünyanın pek çok ülkesine yayılma imkânı bulmuştur. Müslüman nüfusun günümüzde yoğun şekilde görüldüğü Endonezya'da İslamiyet'in yayılması ve tasavvuf kültürünün benimsenmesine dair Bâ Alevî tarikatı müntesiplerinin rolünü ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmamız Arap toplumunun göç tarihine değindikten sonra, Bâ Alevî tarikatı üyelerinin İslâm dinîni yaymak adına Endonezya'ya gerçekleştirdikleri göçün tarihsel serüveni, Endonezya'nın İslamlaşmasındaki rolleri, irşat ve tebliğ metotları üzerinedir. Ayrıca devlet yöneticileri ile oluşturdukları ikili ilişkiler neticesinde, kurdukları veya kurulmasına öncülük ettikleri beylikler ele alınmış, bölgedeki dinî ve siyasi etkileri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tarikat, Bâ Alevî-Aleviyye, Yemen, Endonezya.

RELIGIOUS AND POLITICAL EFFECTS OF YEMEN-CENTERED BÂ ALEVÎ SUFÎ ORDER IN INDONESIA

Abstract

The phenomenon of migration, which is as old as human history, has become an integral part of human nature. It was mostly based on religious, economic and political reasons and left positive or negative effects on both migrants and received societies. It has been noted that the immigration of the Yemeni Arabs due to religious reasons was towards Egypt, Basra, Baghdad and Andalusia, and their economical migration mostly towards to South East Asia,

South India coasts and African coasts. However, it has been determined that economical immigration and expeditions are not limited to financial reasons; merchants also move for religious reasons, and the Sufis accompanied them in their expeditions, thus Islam spread to more distant lands. The leading Sufis accompanying the merchants are the sheikhs and members of the Ba Alevi order. Bâ Alevî order was founded by Muhammad b Ali Bâ Alevî in Hijri VI. Century. Divided into branches such as Ayderûsiyye, Haddâdiyye and Attâsiyye, the Order had the opportunity to spread to many regions of the world such as Indonesia, India, East Africa and the Far East. However, there is no study that reveals the role of the followers of the Bâ Alevi order regarding the spread of Islam and the adoption of the Sufi culture in Indonesia, where the majority of population is Muslim today. For this reason, our study, after mentioning the migration history of the Arab society, is on the historical adventure of the immigration of the members of the Bâ Alevi order in order to spread the Islam, their role in the Islamization of Indonesia, and their methods of guidance. In addition, we examined the their religious and political effects in the region and their bilateral relations with tribes.

Keywords: Sufism, Religious order, Bâ Alevî-Aleviyye, Yemen, Indonesia.

Giriş

Bir ülkeden farklı bir coğrafyaya sefer etmek anlamında kullanılan göç ifadesi en az insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahiptir. İnsanın doğal bir olgusu olan göç temelde dinî, siyasi ve ekonomik nedenlere bağlı kalmıştır. Tarih içerisinde hem Batı dünyasının sömürgeci zihniyetinin hem de Müslümanların dinî ve ticari amaçlarla göç ettikleri önemli bir ülke konumundaki olan Endonezya, asırlar boyunca Asya, Orta Doğu ve Avrupa'nın birçok ülkesinden tüccarlar ile dinîni yaymak isteyen din adamlarının uğradığı, mücadele verdiği stratejik bir konuma sahiptir. Binlerce

adadan oluşan, yer altı zenginlikleri ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkan Endonezya, Güneydoğu Asya'da bir takımadalar ülkesidir. Toprak ve nüfus bakımından dünyanın en büyük İslam ülkesi Endonezya'nın nüfusu yaklaşık 200 milyon olup, ülkenin % 90'ı Müslümandır. Nüfusun geriye kalan kısmını ise Hristiyanlar, Hindular ve Budistler oluşturmaktadır (Göksoy, 1994, s. 159).

Çalışmada Arapların uzak coğrafyalara olan münasebetinin başlangıç tarihi irdelendikten sonra Bâ Alevî ailesine mensup sûfîlerin, dar ve kısıtlı imkânlarla rağmen kendilerine uzak bir coğrafya, aynı zamanda farklı kültür ve medeniyete sahip Endonezya'daki dini ve siyasi etkileri incelenmiş, kullandıkları farklı irşat metotları üzerinde durulmuştur. Zira Bâ Alevî tarikatının Endonezya'daki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi, onları tanımaktan ve göç tarihlerini bilmekten geçmektedir. Sûfîler, deniz ticaret yollarına hâkim olan Arap tüccarlara eşlik etmiş ve İslam dinini yayma çabasında bulunmuşlardır. Sûfîler din, dil ve ırk gözetmeksizin İslam dinini, kültür ve medeniyetini pratik ve teorik yollarla anlatarak halkın teveccühünü kazanmıştır. İslam davetçileri, devlet ve kabile reisleri ile de temaslarda bulunmuş, evlilik yolu ile akrabalık kurulmuş, yöneticilerin İslam dinî ile tanışmalarını sağlamıştır. Bu sayede güç birliği edilerek Avrupalı sömürgecilere karşı başarı kazanılmıştır. Devlet reislerinin de desteğini alan İslam davetçileri bölgede mescit, ribat ve dinî eğitim kurumlarının açılmasını sağlamış, bu sayede İslamiyet'in daha hızlı bir şekilde yayılmasının önü açmışlardır. Bölgede daha da güçlenen Müslümanlar beylik ve krallıklar kurarak siyaseten de nüfuz sahibi olmuşlardır. Bâ Alevî ailesi ve Yemenlilerin Uzak Doğu ve Güney Doğu Asya'ya olan sefer ve göçlerini dinî ve iktisadi olarak ikiye ayırmak mümkünse de çalışma, dinî saiklerle gerçekleştirdikleri göçlerle sınırlı kalacaktır.

Tarikatu's-Sâdeti Âl Bâ Alevî ismi ile de bilinen tarikat, Hicri altıncı asırda Muhammed b. Ali (ö. 653/1255) tarafından Yemen'in Terim şehrinde tesis edilmiştir. Bâ Alevî tarikatı adını Alevî b. Abdullah b. Ahmed el-Muhâcir'den almış ve ona nisbetle Aleviyye

ismiyle tanınmıştır. ¹ İtikadda Eş'arî, mezhep olarak Şâfîliği benimseyen tarikat pirlерinin soyu Hz. Hüseyin (r.a.) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşır. Yaklaşık sekiz asırlık uzun bir geçmişe sahip olan tarikatın içerisinde pek çok âlim, şair, fakih ve sûfî yetişmiştir. Kur'ân ve sünnet prensiplerinden taviz vermemesi en büyük özelliği kabul edilmiştir (el-Habeş'i, h. 1317, s. 29-30). Öğretilerini ilim, amel, vera', havf ve ihlas başta olmak üzere beş temel unsur üzere kuran tarikat, zaman içerisinde Ayderûsiye, Haddâdiye, Attâsiye gibi kollara ayrılmıştır (Bin Sumayt, 2012, s. 37). Tebliğ ve irşat faaliyetlerine günümüzde de devam eden tarikat temsilcileri, Hicaz bölgesi, Doğu Afrika, Endonezya, Malezya, Singapur ve Hindistan başta olmak üzere dünyanın çeşitli coğrafyalarına yayılmışlardır. Tarikat mensuplarının, İslâmiyet'in neşrine dair yürüttükleri irşat faaliyetleri, bu bölgelerde siyasî, ekonomik ve ictimâî alanlarda nüfuz sahibi olmalarını sağlamıştır.

Günümüzde Endonezya'da dini hareketlerle ilgili birtakım çalışmalar mevcuttur. İsmail Hakkı Göksoy'un "*Endonezya'da İslâm ve Hollanda Sömürgeciliği*" başlığı altında kaleme aldığı basılmış doktora tezi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Endonezya'yı tekrar sömürge yapmak için Endonezya topraklarının önemli bir bölümünü denetimi altına alan Hollanda'nın bu ülkede İslam'a ve Müslümanlara karşı izlediği sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetlerini incelemiştir. Yine aynı yazar tarafından "*Endonezya'da Tasavvufi Hareketler ve Bazı Özellikleri*" isimli makalede Endonezya'da etkin role sahip tasavvufi tarikatlar ele alınmış, Yemenlilerin ancak XIX. Yüzyıl gibi çok geç bir tarihte Endonezya'ya yerleştiklerini ifade etmişse de (Göksoy, 2003, s. 80) kaynaklarda tespit ettiğimiz kadarıyla söz konusu tarihin çok daha erken dönemde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Aynı makale Aleviyye tarikatının Haddâdiyye koluna

¹ Arapça gramer kurallarına göre Alevî nisbeti, Ali b. Ebî Tâlib (r.a.)'e mensup olanlar için kullanılır. Fakat bu nisbet, Yemen ve Hicaz bölgelerinde, Alevî b. Abdullah b. Ahmed adlı kişinin soyundan gelenlere kullanılmamıştır. Aile Âl Bâ Alevî şeklinde tanındığı gibi, en meşhur kullanım ise Aleviyye şeklinde olmuştur (el-Meşhûr, 1984, s. 64; Bin Sumayt, 2012, s. 17-25; Şillî, h. 1319, s. 30).

kısa bir şekilde değinmiş fakat tarikata ait bir bilgi vermemiştir. Ayrıca Bâ Alevîlerin Güneydoğu Asya ve Endonezya'ya ne zaman ve nasıl girdiği, dinî ve siyasi etkilerinin ne olduğu konusunda herhangi bir çalışmaya da rastlanılmamıştır.

Bâ Alevîlerin Endonezya'ya Göçleri

Genelde Arap toplumunun özelde ise Yemendeki Hadramevt kabilelerinin göç ve hicret tarihi İslâmiyet öncesi döneme kadar dayanmaktadır. Yemen'in de içerisinde bulunduğu Arap Yarımadası'nın, Uzak Doğu ve Avrupa arasındaki ticaretin bağlantı noktalarını elinde bulundurması gibi stratejik bir konuma sahip oluşu, diğer ülkeler ile ilişkisini güçlendirmiştir. İslâmiyet'ten sonra da özellikle Güney Doğu Asya ülkeleri ile ticari ilişkiler genişlemiş, on üçüncü yüzyılda da zirveye ulaşmıştır (Kâdirî, 1998, s. 63). Tarihçi Salah Bekrî söz konusu göçleri dinî ve ticari şekilde iki kısma ayırmış; dinî seyahatlerin Mısır, Basra, Bağdat ve Endülüs'e; ticari göçlerin de daha çok Güney Doğu Asya, Güney Hindistan sahilleri ile Afrika sahilleri taraflarına gerçekleştirildiğini kaydetmiştir (Bekrî, ts. s. 73). Fakat yaptığımız araştırma sonucunda, ticari göçlerin maddi kazançla sınırlı kalmadığı, göç edilen coğrafyaya İslam ticaret ahlakı ve prensiplerinin transferi sağlandığı görülmüştür. Bâ Alevîler, göç esnasında tüccarlarla el birliği yaparak gidilen yerlerde İslam'ın yayılma süreci hızlanmıştır.

Arap toplumu kafile yolculuğunda tecrübeli sayıldıkları gibi deniz yolculuğunda da özellikle Yemen ve Ummanlılar insanların en mahirleri kabul edilmişlerdir. Hacimlerinin küçüklüğüne rağmen deniz ve okyanusları aşabilen, rüzgâr ve fırtınalara dayanıklı gemiler inşa etmiş, deniz ticaretini ellerinde tutmuşlardır. Bu durum İslamiyet'i yayma gayreti içerisinde bulunan İslâm davetçilerin de önünü açmış dolayısıyla deniz ticareti yoluyla İslâmiyet'in Güney Doğu Asya, Hindistan sahilleri ve Çin'e kadar yayılmasının kapılarını açmıştır (Mu'nis, ts. s. 23).

İslamiyet'in Endonezya'ya ilk ne zaman girdiği konusunda (el-Kâf, ts. s. 16-18) net bir tarih vermek zordur. Ancak Arap

toplumunun, aralarında Endonezya'nın da bulunduğu Güney Doğu Asya ülkeleri ve Uzak Doğu ülkeleri ile olan ticari ilişkileri bi'setten önceye kadar varan uzun bir geçmişe sahiptir. Arap ve Çin kaynakları da, İslamiyet'in Hicrî birinci asrında Müslüman ahlakıyla ahlaklanan tüccarlar ² ve onlarla beraber hayatını irşada adayan sûfiler vasıtasıyla Güneydoğu Asya'ya ulaştığını haber vermektedir. ³ İslamiyet'in zuhuru, ardından genişlemesine bağlı olarak Güneydoğu Asya, Hindistan ve Uzak Doğu ülkelerine göçler de artmıştır (Kaysî, 2003, s. 44).

Yemen'in Hadramevt ⁴ bölgesinden gerek ticaret gerekse irşat faaliyetlerine katılan aileler başında Bâ Alevîler gelmektedir (Hadramî, 1968, s. 144-154). Zira ataları Ahmed b. İsa'nın (ö. 345/956) Basra'dan Yemen'e göçünden sonra sefer ve hicret yönleri bir gelenek haline gelmiştir. İlk etapta daha çok Hicaz bölgesine ilmi, ticari ve dinî nedenlerle göç eden Bâ Alevî ailesinin daha sonraki asırlarda oldukça geniş bir coğrafyaya açıldıkları görülmektedir. Hicri XI. asır Bâ Alevî tarikatının genişleme ve telif hareketlerinin yaygınlaşmaya başladığı dönemdir. Buna bağlı olarak da aile mensupları, Hindistan, Pasifik Okyanusu adaları, Endonezya, Malezya ve Doğu Afrika gibi daha önce gidilmemiş, İslami fetihlerin gerçekleşmediği coğrafi bölgelere deniz yoluyla yayılmışlardır (Cifrî, 2017, s. 371-372). Nitekim mütefekkir Ebû Hasan Nedvî, Bâ Alevî ailesinin, İslam davetinin henüz ulaşmadığı diyarlarda İslami davete

² İslamiyet'in yayılmasında etkin rol oynayan tüccarlar sadece Araplardan oluşmadığı için "Arap tüccarlar" ifadesini kullanmadık. Nitekim Abbasi halifesi Harun Reşit zamanında Bağdat'a ticaret için gelen Endonezyalılar burada İslamiyet'le tanıştıktan sonra döndükleri ülkelerinde İslâmî akideyi yayma gayreti göstermişlerdir. Bkz: (Şakir, 1979, s. 26).

³ Söz konusu tarihten asırlar öncesinde kadar Güney Doğu Asya ticaretinin Arapların kontrolünde oluşu dikkate alındığında İslamiyet'in Endonezya'ya Hicri birinci asırda girdiği tezi güçlenmektedir. (Şihâb, 1980, s. 170; Şakir, 1979, s. 24-26; Kaysî, 2003, s. 47).

⁴ İki isimden meydana gelen Hadramevt kelimesi, Arabistan Yarımadası'nın güney sahillerinde dar bir şerit halinde uzanan, Yemen'in güney doğusundaki bir bölgenin adıdır. Doğusunda Umman, kuzeyinde Suudi Arabistan'la arasını ayıran Rub'u'l-hâlî Çölü, güneyinde Aden Körfezi yer almaktadır. Ülkeyi bir baştan bir başa geçen Hadramevt Vadisi sahile kadar uzanır. (Hamid, , 2003, s. 8; Sakkâf, 2005, s. 41-46; Yemenî, 1996, s. 264).

ilk onların başladığını, yöre halkından büyük bir kesimin İslam'a girmelerini sağladıklarını veya herkesin İslamiyet'i kabul ettiğini, orada var olan İslamiyet'in günümüze kadar ulaşmasında en büyük rolün onlara ait olduğunu kaydettikten sonra aktif bir şekilde buldukları oldukları coğrafyaları belirtmiştir (Nedvî, 1989, s. 232). Luis Fondon, söz konusu bölgelerde Bâ Alevî ailesi dışında başka Arapların varlığını belirtmişse de İslamiyet'in yayılmasında en büyük etkiyi Bâ Alevî ailesinin gösterdiğini aktarmıştır (Nedvî, 1989, s.233)..

Filipinler, Çin'in güney kısmı, Malaya, Buruma, Kenya, Tanzania, Uganda, Singapur, Madagaskar ile Ay (Komor) Adalar'ı⁵ ve Tayland'ın güney kısımlarında İslâmiyet'in yayılmasında oldukça önemli görevler icra ettikleri kaydedilmiştir (Bedevî, 1994, s. 37; Cifrî, 2017, s. 371).

Hadramevtlilerin uzak diyarlara olan göçü yirminci asra kadar devam etmiş 1930 yılında yapılan nüfus sayımında sayılarının yüz bin civarında olduğu, dağılımlarının da,

Endonezya: 71335

Mâlâyâ ve Singapur 3000

Hindistan: 10000

Doğu Afrika: 12000

Somali ve Etiyopya: 2000

Sudan: 750

Mısır: 18 şahıs olmak üzere toplamda 99103 kişi tespit edilmiştir.⁶

Dinî ve Siyasî Etkileri

Dinî Etkileri

⁵ Afrika kıtasının güneydoğu açıklarında yer alan, Mozambik kıyılarının doğusunda, Madagaskar Adası'nın ise kuzeyinde konuşlu bulunan takımadalar. Komor Takımadalarının ana adalarını Büyük Komor, Anjouan, Mohéli ve Mayotte adaları oluşturmaktadır. Bu dört adanın haricinde Pamanzi, Banc du Geysler, Banc du Leven, Banc Vailheu ve Glorioso Adası gibi resif ve küçük adacıklar da bu takımadaların bir parçasıdır. Takımadalarda ve Doğu Afrika'da yaşayan Bâ Alevî ailesinin on üç boyu yaşamaktadır. Tespit edilen boylar ve şecereleri için bkz.(Stoddard, 1973, s. 19-161).

⁶ Bazı kaynaklarda beş yüz bin civarında oldukları söylenmektedir. Geniş bilgi için bkz. (Bekrî, ts. s. 241; Bâ Sarre, 2001, s. 90; Haddâd, 1985, s. 132).

Endonezya'da İslamiyet'in yayılmasında Bâ Alevî müntesiplerinin rolünün başlangıç tarihinde farklı görüşler belirtilmiştir. Avrupalı bazı tarihçiler Bâ Alevî ailesinin Güney Doğu Asya'da bulunan adalara ulaşma tarihini Hicri sekiz yüz olarak vermişlerse de araştırmacı-yazar Tâhir b. Alevî Haddâd bu tarihi daha gerilere çekerek Hicri altı yüz hatta beş yüzlü yıllara dayandırmaktadır. Zira Sumetra Adası'nın Hicri 597 yılında, Âlu 'Azamat Hân olarak bilinen soyu Hz. Hüseyin'e dayanan, Bâ Alevî ailesinden kişilerce ⁷ İslâmî hükümlerle yönetilmesi Haddâd'ı destekleyen bir bulgu kabul edilebilir Hadramî, 1968, s. 144; Haddâd, 1985, s. 278-280). İngiliz yazar Sârcint bu olguya dikkat çekerek Güneydoğu Asya ve civar adalara ilk göç edenlerin başında Bâ Alevî ailesinin geldiğini ifade etmiştir. Endonezya İstişare Kurulu'nun 30 Nisan 1962 yılında yayınladığı genelgede Endonezya'da İslamiyet'in yayılmasının Bâ Alevî ailesi tarafından gerçekleştiği karara bağlanmıştır (Nedvî, 1989, s. 233).

Bâ Sarre, Bâ Alevî ailesinin Ayderûs boyundan gelen kişilerin Java Adası ve Jakarta'da yaşayıp oralarda vefat eden önemli şahsiyetlerin türbelerinin bulunduğunu kaydetmektedir (Bâ Sarre, 2001, s. 90). Oldukça genişleyen Bâ Alevî ailesi birçok kola ayrılmış, bu kollardan kabul edilen Âlu Ayderûs, Âlu Haddâd, Âlu Attâs, Âlu Şeyh Ebû Bekir b. Sâlim, Âlu Sakkâf, Âlu Bâ Fakîh, Âlu Hibşî ve Âlu Şâtiri gibi ailelerin, günümüzde de Endonezya ve civar adalarda, Hindistan, Çin, Tayland'da ikamet ettikleri bilinmektedir (Haddâd, 1985, s. 130-131).

Hadramevtliler, göç ettikleri coğrafyalarda sadece ticari faaliyetler ile yetinmemiş, bölgenin dinî ve sosyo-kültürel alanlarında da etkilerini göstermişlerdir. Bunun bir tezahürü de Arap dili ve belagatını, buna bağlı da Arap şiir edebiyatının oralarda tesis edilmişidir Cifrî, 2017, s. 380). Gittikleri bölgenin dilini öğrenmiş, İslamiyet ile bağdaşan örf ve âdetlerini benimsemiş, onlarla evlilik

⁷ Hindistan'da yoğun bir şekilde yaşayan bu ailenin soyu Fakîhu'l-Mukaddem'in amcası Alevî b. Muhammed Sâhibu'l-Mirbât'a ulaşmaktadır. Bkz. (Attâs, t.s. s. 98; Şâtiri, t.s. s. 74).

yoluyla akrabalık kurmuş,⁸ İslâm ilim ve felsefesini bölgede yaygınlaştırmışlardır. Hatta temel hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakılan köleleri satın alarak, onlara insani muamelelerde bulunmuş, şahsiyet ve onuru koruma altına almışlardır.

Bu topraklarda İslamiyet'in yayılması, İspanyolların, Hollandalıların ve diğer sömürgeci ülkelerin aksine, üstelik bölgede siyasi, ekonomik ve sosyal çarpışmaların yaygınlığına rağmen, barışçıl yollarla gönüller fethedilerek, kardeşlik köprüsü kurmak suretiyle icra edilmiştir.⁹ Buna bağlı olarak da bölge halkının İslam dinine girmeye başlamasıyla İslamiyet'in yayılmasında etkileri artmış, mescit, medrese ve kütüphanelerin açılmasında önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bâ Alevîler ile bölge halkı karşılıklı fikir savaşları yaşamışsa da neticede tarikatın tasavvuf kültürü benimsenmiş, adet, kültür ve ananeleri bölgede tesis edilmiş, Abdullah b. Alevî Haddâd'ın (ö. 1132/1720) tarikatında yer alan zikir ve virtlerin okunması yaygınlaştırılmıştır. Bütün bu gelişmeler bölgede önemli bir kültür sentezi inşa ettiklerini, dinî, sosyal ve kültürel alanlarda müesseseler kurduklarını neticede de bölgenin maddi-manevi açıdan kalkınmasında aldıkları rolü göstermektedir. Zira seyyahların muamele ve tavırlarından güven duyan yerli halk onlara saygı duymuş, hatta yönetim tarafından vatandaşlık dahi verilmiştir (Bekrî, ts. s. 74).

Gayri Müslimlerin etkisi altında kalan sahil bölgelere nazaran Endonezya'nın iç kesimlerinde İslâm, daha hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bir asırlık süreçte İslâmiyet'i seçenlerin sayısı milyonları geçmiştir. Dağlık ve ormanın derinlikleri gibi ulaşılması zor yerler hariç günümüzde İslâmiyet Endonezya'nın her tarafına yayılmıştır (Şakir, 1979, s. 29).

⁸ Evlilik yoluyla eş, hanımına dinin hakikatlerini anlatır, kadın da İslâm'ı benimser ve İslam'ı seçer. Ardından kadının yakın akraba ve çevresi de İslâm'ı benimserlerdi. Bkz. (Şakir, 1979, s. 27).

⁹ Sömürgeci ülkelerin ve misyonerlik hareketinde bulunan yabancıların bölge halkına uyguladıkları baskı ve gayri insani muamelelerden sonra Müslüman davetçilerde gördükleri olumlu tutum onları, daha hızlı bir şekilde İslâmiyet'e girmelerine neden olmuştur. Bkz. (Şakir, 1979, s. 28-29; Yâsir, 2003, s. 45).

Güneydoğu Asya’da tasavvufi hareketler dışında İslamiyet’in hızlıca yayılmasında etki eden temel faktörler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ticaret
2. Evlilik
3. Müslümanlar ile misyonerler arasındaki rekabet
4. Takip edilen politika
5. Yerli halktan bazı grupların, İslâmî öğretileri benimsemeleri (Haddâd, 1985, s. 227-228).

İslamiyet’i yayma gayreti içerisinde bulunan Bâ Alevîlerin önemli bir özelliği de bu hizmeti bir cemiyet veya bir dernek çatısı altında değil, tamamen ferdi ve kendi imkânları ile hasbî bir şekilde icra etmeleridir. Bu durum onların farklı metot kullanmalarına neden olarak gösterilebilir. İcrâ ettikleri yöntemlerin farklılık göstermesi; iklim şartları, bölge halkının dini ve sosyal hayat düzeyleri ile doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Allah inancı benimsenmediği ve Hinduizm’in yaygın yaşandığı bölgelerde Allah inancı üzerinde çok durulmuş, gönüllere tevhit inancının girmesi hedeflenmiştir. Bir başka yöntemin de içine İslami unsur ve ilkelerin serpiştirildiği güzel sanatların tatbik edilışıdır. Bölgede söylenen yaygın şarkıların dizelerine İslâmî kavramlar eklenerek onları ibadete ve Allah sevgisine yaklaştırma çabası buna örnek olarak verilebilir. Bir diğer yöntem de Seyit İshak b. İbrahim’in kullandığı tedavi ve ilaç yöntemidir. Aynı zamanda hekimlik vasfı taşıyan bu zat, teknesi ile bölgedeki en ücra adalara ulaşarak tedavi işlemlerini uygularken irşat vazifesini de icra etmiştir. Kullanılan metotlarda başarı sağlandığı vakit bunu daha sistemsel hale getirmek amacıyla medrese ve mescitler inşa edilmiş İslâmîyet’in daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır. (Thomas ve Arnold, 1970, 449-470; Haddâdi 1985, s. 231-233).

Bâ Alevî ailesi çalışma, el emeği ile helal para kazanıp iaşelerinin kendileri tarafından temin edilmesine önem gösterdiklerinden dolayı ticarete önem vermişlerdir. Hicret sebepleri arasında ilk etapta ticaret ve maddi kazanç izlenimi görünse de ana gayelerinin İslamiyet’i yaymak olmuştur. İslami fetihlerin

gerçekleşmediği yerlere hikmetli söz ve davranışlarla, dinî yaşantılarını anlatıp İslâm'a davet etme neticesinde halkın İslamiyet'i benimseyip kabul etmelerini sağlamışlardır. Bundan dolayı seferlerinin ana gayesini ticaretten çok, dinî saikler ve irşat faaliyetleri oluşturmuştur (Cifrî, 2017, s. 372).

İrşat faaliyetlerinde nefsin arzu ve isteklerinden arınma (nefis tezkiyesi), ahiret hayatına yönelme, takva, sünnet-i seniyyeye uyma gibi konulara önem verilmiştir. İslâmî ilimlerin yanı sıra pozitif ilimlerin öğretilmesi, sahih akidenin yaygınlaşması ve manevî islah hareketlerine büyük önem verilmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak eğitim merkezleri yaygınlaşmış, ilim ve eğitimden uzak kalan bölge halkı bu zatların ders halkalarına iştirak etmiştir (Nedvî, 1989, s. 234).

15. ve 16. asırlarda da İslâmiyet hızla yayılmış, putperest bir toplum olan Java halkı içerisinde İslamiyet'in yayılmasını da aralarında Bâ Alevî ailesine mensup olan dokuz kişinin sağladığı kaydedilmiştir. Kaynaklarda Java Adası'nda "**Dokuz evliya**" lakabıyla anılan bu zatlar Şafiî mezhebine mensupturlar. Adları; Mevlânâ Melik İbrahim,¹⁰ Ampel (Ahmed Rahmetullâh), Sûnan¹¹ (İbrahim b. Ahmed), Giri (Sultan Abdulfakîh), Drajat (Haşim b. Ahmed), Kâlijaga (Muhammed eş-Şehîd), Kudus (Cafer Sâdık), Mûrîa (Mevlana Râdîn Ömer Said b. Cafer Sadık), Gunung Jâtî (Mevlana Şerif Hidâyetullâh)¹² şeklinde bilinen bu zatlar Sûnan lakapları ile tanınır ve buldukları şehirlere nispet edilirler. Melik İbrahim ile en son zikrettiğimiz Şerif Hidâyetullah, Bâ Alevî ailesinden olmakla beraber soyu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e dayanmaktadır. Şerif

¹⁰ Bâ Alevî ailesinden kabul edilen Melik İbrahim, 1419'da vefat etmiştir. Putperestliğin yaygın yaşandığı Java'da İslâmiyet'i yaymada etkisi büyüktür. Öğrencileri ile beraber on altıncı asrın sonlarına kadar bölgenin tamamına İslamiyet'i yaymışlardır. Java Adası'nın Ceisîk şehrinde vefat eden Melik İbrahim'in kabri günümüzde önemli ziyaret yerlerindedir. Bkz. (Mu'nis, ts. s. 43-44).

¹¹ Sunan, bölgede dinî liderler için, irşat vazifesini yerine getiren rehber anlamında kullanılan bir terimdir. (el- Hadramî, 1968, s. 161).

¹² Doğum tarihi bilinmeyen bu zatın vefat tarihi 1070 yılındadır. Batı Java'da İslamiyet'i yaymıştır. Kabri günümüzde de Şîrbûn şehrinde ziyaret edilen mekânlar arasındadır. Şerif Hidâyetullah ismi Cakarta'da bulunan el-Câmiatu'l-İslâmiyye Üniversitesine verilmiştir. (Cehrî, 1997, s. 54; Hadramî, 1968, s. 161).

Hidâyetullah'ın soyunun Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dayandığını gösteren belgeler Bâ Alevî arşivlerinde bulunsa da bir kısmının Hollandalı sömürgeciler tarafından yok edildiği kaydedilmiştir. Ahmed b. Abdullah Sakkâf'ın kütüphanesinde yazma halinde bulunan bir eserde soyunun Şerif Hidayetullah b. 'Umdetu'd-în b. Ali b. Cemaluddin Hüseyin¹³ b. Ahmed Şah b. Abdullah b. Abdulmelik b. Seyyid Alevî b. Muhammed (sâhibu'l-Mirbât) b. Alevî b. Ali b. Muhammed b. Alevî b. Abdullah b. Ahmed Muhâcir, b. İsa b. Muhammed b. Ali 'Uraydî b. Cafer Sadık b. Muhammed Bâkir b. Ali Zeynulâbidîn b. Huseyn b. Ali b. Ebû Talib ve b. Fatıma binti Seyyidine Muhammed (s.a.v.) şeklinde olduğu aktarılmıştır (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s.177-178).

Diğer taraftan Ahmed Rahmetullah İslamiyet'i yaymada ilk icraat olarak öğrenciler için ribat ve medreseler açmıştır. Fıkıh, Usûlu'l-fıkıh, akaid ve tasavvuf gibi başlıca ilimlerin okutulması gibi büyük bir ilmi miras bırakmışlardır.¹⁴

19. ve 20. asırlarda da Bâ Alevî ailesinin dinî, ilmi ve irşat faaliyetleri için bölgeye göçleri devam etmiştir. Bunlardan biri de Ayderûs b. Sâlim Cifrî (ö. 1389/1969) Endonezya'nın doğusunda irşat faaliyeti yürütmüştür. Singapur'da bulunan arazilerini satıp medrese ve külliyelerin inşasında harcıyarak dinî yayılmasında aktif bir yol izlemiştir. En ücra köy ve ormanlarda dolaşarak putperest ve Hristiyan toplumları İslâm'a davet etmiştir. Bölgeyi daha sonraları

¹³ Cemâleddin Hüseyin, Hindistan'dan Endonezya'ya gelen ilk kişi kabul edilmektedir. Aile bireyleri Âlu Azamet Hân olarak bilinirler. Van Den Berg adındaki Avrupalı tarihçinin de ifadesine göre Hüseyin'in dedesi Abdülmelik'in Hindistan'da yaşadığını ifade etmesi söz konusu soy ağacı belgesini desteklemektedir. Bu durumda Bâ Alevî ailesine müntesip ve Azamet Hân ünvanıyla tanınan ailenin miladi on beşinci asırda Java bölgesinde İslâmiyet'i yayma gayreti gösterdikleri netleşmektedir. Söz konusu Mekke'den göç ederken sırasıyla Medine, Basra, Hadramevt Hindistan, Çin ve en sonda da Endonezya'ya gelmişlerdir. Bkz. (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s.178-179).

¹⁴ Geniş bilgi ve soy şecereleri için bkz: (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s. 174-181; el-Kâf, ty. s. 28-31; Cehrî, 1997, s. 53-55).

işgal eden Japon güçlerinin zulüm ve baskılarına¹⁵ rağmen insanları davet etmekten geri durmamıştır. Aynı şekilde Seyyid Ahmed Meşhûr b. Tâhâ Haddâd (ö.h.1416/1995) İslâm'ın yayılmasında önemli bir yere sahiptir. Hadramevt bölgesinde aldığı eğitimden sonra henüz yirmili yaşlarda iken davet ve irşat seferlerine katılmış, amcası Alevî b. Tâhir Haddâd ile ilk seferini Endonezya'ya yapmıştır. Kaldığı diyarlarda mescit, medrese ve İslâmî kütüphanelerin¹⁶ inşasında katkıda bulunmuştur. Son dönemin önemli şahsiyetlerinden olan Habîb Abdulkadir b. Ahmed Sakkâf, 1973 yılında tebliğ amacıyla Endonezya ve Singapur'a seyahatinde halkın büyük teveccühünü kazanmıştır. Gelişinden dolayı civar bölgelerden gelen halkın yüksek katılımıyla gerçekleşen ilim, zikir ve sohbet meclislerinin kurulması, âdet haline gelen Sahih-i Buhâri okumalarına katılımı, ülkeyi şehir şehir dolaşım özellikle Bâ Alevî mensuplarınca bölgede kurulan mescit, medrese ve ribâtlarda irşad faaliyetlerinde bulunması, Bâ Alevî tarikatının Gündeydoğu Asya'daki etkilerinin günümüzde de devam etmesini ortaya koymasından dolayı önem arz etmektedir (Ebû Bekir el-Meşhûr, 1998, s. 375-379).

Kaynaklar Hadramevt bölgesinde yetişip irşat vazifesiyle göç ettikleri ve Endonezya'da yerleşip orada vefat eden bazı şahsiyetlerin varlıklarından haber vermektedir (Ebû Bekir el-Meşhûr, 1998, s. 285-298). Seyyid Muhammed b. Tahir Haddâd (ö.1316/1898) Java Adası'nın Tukul bölgesinde, Seyyid Alevî b. Muhammed b. Tahir Haddâd (ö.1373/1954) Endonezya'nın Bûkûr şehrinde vefat etmiştir (Cifri, 2017, s. 379). Endonezya'da İslamiyet'in yayılmasında önemli

¹⁵ Japonların Endonezya'daki sömürge anlayışı ve politikaları için bkz. (Kuşculuo, 2015).

¹⁶ İslâm davetçilerinin ilim ve irfandan uzak kalan bölgelerde medrese ve kütüphane gibi ilmî kurumları açması son derece önemlidir. Zira İslâm dinî ile örtüşmeyen, hatta aykırı kabul edilen bazı örf, adet ve ananelerin zaman içerisinde tekrar yaşanmaması için inşa edilen ilmî kurumların önemi büyüktür. Şekîb Arslan'ın da ifade ettiği gibi Madagaskar'da İslâm'ı kabul eden yerel halkın dinlerini tam yaşamaması, İslam ile örtüşmeyen bazı adet ve geleneklerin hâlâ devam etmesinin en büyük etkeninin Müslüman davetçilerin orada medrese gibi ilmî faaliyet gösteren kurumların açmamasıdır. Geniş bilgi için bkz (Stoddard, 1973, s. 120-142; Cifri, 2017, s. 377-378).

rollere sahip Bâ Alevî ailesinin diğer üyelerinden bazıları da şunlardır: Seyyid Cemâluddîn Huseyin el-Ekber, Bâ Alevî ailesinin Endonezya'ya (Java'ya) gelen ilk üyesidir. İslami ilimlerin neşri için oğlu İbrahim'i Açe'de¹⁷ bırakmış, aile efradı ile birlikte Hindistan'dan Endonezya'ya geçmiş ve Tenvâcu'da vefat etmiştir. Vefatının ardından oğulları ve torunları ile Çin'den gelen aile üyeleri ile birlikte İslâm hızlı bir şekilde yayılmıştır (Attâs, ty. s. 386; Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s. 186). Bâ Alevî ailesinin diğer üyeleri arasında, Endonezya'da el-Cemiyetu'l-Muhammediye adında bir teşkilat kuran Hacı Ahmed Dehlân ile soyu Muhammed Ayne'l-yekîn'e dayanan Hacı Halil'dir.¹⁸

Bâ Alevî ailesinde öne çıkan diğer bir husus göç ettikleri yerlerde Şafii mezhebini de yayma gayreti içerisinde olmalarıdır. Zira Pakistan ve Hindistan Müslümanları amelde Hanefî mezhebine bağlı oldukları halde, Bâ Alevîlerin ikamet ettikleri Cerât, Ahmedâbâd ve Mâlibâr gibi yerlerde Şâfiî mezhebi yaygındır. Güneydoğu Asya, Doğu Afrika sahilleri, Endonezya başta olmak üzere Malezya, Filipinler gibi Bâ Alevî ailesinin etkin rol oynadığı bölgelerdeki Müslümanlar Şafii mezhebine müntesiptirler.

Siyasi Etkileri

Bâ Alevî ailesinin Yemen'de herhangi bir siyaset ve politika uyguladığına dair bir veriye ulaşılamamıştır. Zira tarikatın temel prensiplerinden kabul edilen siyasi gelişmelere müdahil olmamak, yönetici ve meliklerden mümkün derecede uzak durmak gibi ilkeler bunda oldukça etkili olmuştur. Kamu yararı, irşat faaliyetleri nedeniyle meliklere göndermiş oldukları mektuplar, meliklerin

¹⁷ Bâ Alevîlerden, Endonezya'da Sumatra Adası'nın kuzey ucunda bulunan Açe'ye Hicri dokuzuncu asırda ilk giren kişinin Seyyid Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir Şillî olduğu kaydedilmiştir. Açe Melike'sinin Vezirinin kızıyla evlenmiş çocuk ve torunları ile birlikte orada ikamet etmiştir. Hicrî bin yılında Açe'de irşat faaliyeti gösteren bir diğer kişi de Seyyid Ebû Bekir b. Hüseyin ve Seyyid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Alevî Şâtirî'dir. (Stoddard, 1973, s. 163).

¹⁸ Endonezya'da İslâm'ın yayılmasında etkili olan Bâ Alevîlerin, vefat yerleri, tarihleri ve nüfuzları için bkz. (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s. 187-231; Bedevî, 1994, s. 37; Attâs, ty. s. 391; Haddâd, 1985, s. 278-281).

istişare edip onların düşünce, fikir ve görüşlerinden istifade etme dışında devlet yöneticileri ile ilişkilerine rastlanmamıştır. Hadramevt bölgesinde oluşan idari zayıflık ve otoriter boşluklara rağmen Bâ Alevî ailesi, kalabalık efradı ve toplum üzerindeki geniş nüfuzlarını kullanmamış siyasal güçlenme yoluna gitmemişlerdir.¹⁹ Hadramevt bölgesinde siyasal anlamda takip ettikleri bu metodu, göç ettikleri uzak diyarlarda da uyguladıkları söylenemez. Zira irşat amaçlı göç ettikleri Güney Doğu Asya’da İslâmiyet’in neşri ve bölgede bulunan sömürgecilere karşı temel gayeleri olmasa da bölgedeki siyaset gelişmelere kayıtsız kalmadıkları görülmüştür.

Genelde kabile hayatı yaşayan toplumların liderlerine bağlılığı kuşkusuzdur. Endonezya’ya göç eden Bâ Alevîlerin uyguladığı davet yöntemlerinden biri de kabile reisleri ve yöneticilere İslam’ı anlatmalarındır. Müslümanlığı benimseyen lider, beraberinde halkının da İslâm’a girmesine öncülük etmiştir. Devlet reisleri ile kurulan yakın temas ve evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar netice vermiş, mescit ve medreselerin kurulmasına zemin hazırlamış bu durum da İslâm’a girenlerin sayısını arttırmıştır (Thomas ve Arnold, 1970, s. 403; Şakir, 1979, s. 27-28; Mu’nis, ty. s. 41-46). Dinî saiklerle hareket eden Bâ Alevî ailesi böylece, kabile reisleri ile ilişkiler, kabileler arası anlaşmazlıkları çözme girişimleri ve benzeri siyasal etkinliklerde rol oynamaya başlamışlardır.

Söz konusu gelişmeler neticesinde Miladi 15. yüzyılda Java Adası’nın Demâk (Demmek, Dîmâk) şehri, İslâm ile yönetilen ilk şehir olmuş, şehir merkezinde bulunan put ve heykellerin kırılıp denize atılması şehir yönetiminin temel politikası haline gelmiştir (Attâs, ty. s. 381-387). Daha sonra Java’nın batısında bulunan Bântem ve Şerbûn²⁰ şehirleri de İslamiyet’le yönetilmiş, sultanlıkları da Bâ Alevî

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. (Şâtirî, ty. s. 48-53).

²⁰ Şerbûn’da İslamiyet’i ilk yayan kişi Bâ Alevî ailesine mensup, Gunung Jâtî lakabıyla bilinen Mevlânâ Şerif Hidâyetullâh’tır. Onun ardından yönetilen İslam Sultanlıkları Demmek Krallığına tabi olmuşlardır. Javalı tarihçiler Mevlânâ Şerîf’in istikâmet, zühd, takvâ ve verâ’ ehli bir sûfî, aynı zamanda da savaş ve siyaset uzmanı bir kişi olduğunu, sultan ve emirlere yakınlığıyla bilinen ve kendisine sürekli danışıldığını

ailesinin soyundan gelen aynı zamanda dokuz davetçiden biri olan Şerif Hidayetullah'ın neslinden gelen kişiler tarafından idare edilmiştir (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, 172-173). Coğrafyada krallar ve kabile yöneticileri ile kurulan yakın temas ve izlenen politikalarla İslamiyet'in bölgede yayılmasının önü açılmış, İslâm dini bölgede hâkim olmuş putperestlik ciddi anlamda etkisini yitirmiştir (Cifrî, 2017, s. 375-376).

Endonezya'da 15. ve 16. asırlarda Müslümanların kurdukları önemli krallıklardan bazıları şunlardır:

1. Sûmatra Krallığı: İbn Batûta'nın ziyaret ettiği bölgedir.²¹

2. Bentân Krallığı: Java Adası'nın batısındadır. Bâ Alevî ailesinden kabul edilen Şerif Hidâyetullah'ın komutanlığını yaptığı ordu tarafından ele geçirilmiştir. Sultan Hasanuddin, 1568 yılında putperestliği benimseyen Fâjâjârân Krallığını yıkarak Bentân Krallığını kurmuştur, Şerif Hidâyetullah, Portekiz sömürgeciliğine karşı çıkmış ve yardıma gelen Portekizlileri sahil bölgesinden kovmayı başarmıştır.

Daha sonraki kralların Şerif Abdullah'ın soyundan gelen yöneticiler olduğu kaydedilmektedir (Şihâb ve İbn Nuh, 1980, s. 172-173).

3. Dîmâk, Krallığı: Java'nın iç kesimlerinde bulunan bu şehir Seyyid Ramazan Fâtîmi tarafından Miladi 1428 yılında kurulmuştur (Şakir, 1979, s. 33). Dokuz davetçilerden ve aynı zamanda Bâ Alevî ailesinden olan Ahmed Rahmetullah b. İbrahim krallığın kurulmasında büyük bir öneme sahiptir. 1467 veya 1478 yılında vefat

kaydeder. Jât dağının eteklerine defnedilen Şerîf Hidâyetullah'ın kabri günümüzde hâlâ ziyaret edilen önemli yerlerdendir. Soy şeceresinin tamamına ulaşmak için bkz: (Attâs, ty. s., 383-384).

²¹ İbn Batûta bölge halkı ve yöneticisi için izlenimlerini şu şekilde aktarmıştır: Meliklerin en faziletlisidir. Şâfiî mezhebindedir. Çok sevdiği fakihler meclisinde müzakere için toplanırlardı. Kendisi ve ahali cihadı severlerdi. Savaşta kâfirleri yener ve onlardan cizye alırlardı. Mütevazı bir kişiliğe sahip olan melikin Cuma namazına yürüyerek gittiğini, kendisine ikramlarda bulunduğunu da aktarır. Bkz. (Şakir, 1979, s. 26-33; Mu'nîs, ty. s. 39-40; Haddâd, 1985, s. 31).

ettiği tahmin edilmektedir. Sûnan Embîl adıyla da anılmış, bu isimle Sûrâbâya'da bulunan el-Câmiatu'l-İslâmiyye adındaki resmi bir üniversiteye adı verilmiştir. (Cehrî, 1997, s. 53).

4. Metârâm Krallığı: Java'nın doğusunda bulunan bu bölgede putperestlik hâkimdi. Miladi 1583 yılında Senâfâtî adında bir Müslüman zat tarafından kurulmuştur.

5. Âtşiyah Krallığı: Endonezya'da İslamiyet'in ilk yayılmaya başladığı krallık olmasına rağmen Portekizlilerin baskısı altında bulunduğu için İslâmiyet yavaş yayılmıştır. Krallık, 20. asra kadar Batılı sömürgeciler ile mücadele etmiştir.

6. Bâlbabâniğ Krallığı: Sultan Abdürrahim tarafından 1648 yılında kurulmuştur. İslamiyet 18. asırdan itibaren buralarda yayılmaya başlamıştır.

Kurulan bu krallıkların etkisiyle İslâmiyet Endonezya'da daha hızlı bir şekilde yayılma imkânı bulmuştur. Günümüz Endonezya'sının Bâlî Adası'nda yaklaşık bir milyon Hindû inancına bağlı halk yaşıyorsa da Hinduizm'in siyasal hâkimiyeti büyük ölçüde etkisini yitirmiştir. (Şakir, 1979, s. 32-35).

Endonezya'da hayatın birçok alanında etkin bir role sahip olan Bâ Alevî ailesi, izleri günümüze kadar gelen küçük sayılabilecek, kendilerine ait krallıklar (beylikler) kurmuşlardır. Ay Adaları'nda kurulan Memleketu Âli Şeyh Ebû Bekir b. Sâlim, Filipinlerdeki Âli Bâ Fakîh, Serret'te Memleketu Sâdâti Âli Ayderûs gibi krallıklar bunlardan bazılarıdır.²²

20. asra gelindiğinde Hint Okyanusu yolunu kullanarak Endonezya'ya göç eden Hadramevtililerin nüfuzu daha da artmış ve buna bağlı olarak da siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel hayatın birçok alanına hâkim olmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Güney Doğu Asya'da, aralarında Bâ Alevî ailesinden yöneticilerin

²² Bölgede kurulan diğer Müslüman krallıklar için bkz: (el-Haddâd Hadramî, 1968, s. 156-163; Şâtirî, ty. s. 46).

bulunduğu sultanlıklar kurulmuştur.²³ Artan nüfuzları ve akabinde İslamiyet'in yayılması, bölgeye daha sonra gelen sömürgeci Hollanda²⁴ kuvvetlerini rahatsız etmiş, bu durumu kendi varlıkları için bir tehdit olarak algılamışlardır. Artan baskı ve tehditlerden bunalan Müslüman Arap halkı, nihayetinde Osmanlının Singapur'daki konsoloslüğundan yardım talebinde bulunmuşlardır. Daha sonra da kurdukları Endonezya Arap hareketi ile yerli Müslüman halkla beraber Hollandalıların baskılarını büyük ölçüde minimize etmişlerdir.²⁵

Sonuç

Hayatını irşat ve tebliğe adayan İslâm davetçileri, zahit ve sûfîlerin yanı sıra Müslüman tüccarların da etkisiyle İslamiyet, henüz birinci asrında bile Güneydoğu Asya, Hindistan, Çin gibi uzak coğrafyalara yayılma imkânı bulmuştur. Bir Güneydoğu Asya ülkesi Endonezya'ya İslâm'ın ve onun bir yaşam biçimi kabul edilen tasavvufî yaşantının ilk defa daha çok Arap tüccarlar ve onlara eşlik eden Bâ Alevî ailesi müntesipleriyle ulaştığı tespit edilmiştir. Arap Yarımadası ve Yemen'den göç eden sûfîlerin büyük çoğunluğunun Bâ Alevîlerden meydana geldiği, etkin rolleri ile de bölgede İslâm'ın daha hızlı bir şekilde yayıldığı ve günümüze kadar ulaşmasının önünü açtıkları görülmüştür. Bâ Alevî ailesinin Hicri beşinci asırdan günümüze kadar takımadalarda varlığını sürdürdüğü, bölge halkı ile dinî çerçeve içerisinde bir entegrasyon politikası izledikleri, bunun sonucunda da halkın İslâmiyet'i benimsedikleri tespit edilmiştir. İslâmiyet'i ve tasavvuf kültürünü yayma gayreti içerisinde bulunan

²³ Geniş bilgi için bkz: (el-Kâf, ty. s. 23-32).

²⁴ Yaklaşık üç bin adadan oluşan, yüzde doksanı Müslüman olan yaklaşık yetmiş milyon kişinin yaşadığı, (Hadramevt bölgesinden gelenlerin sayısı seksen bin civarındadır) üç yüz kadar farklı dillerin konuşulduğu Endonezya ve adaları son derece verimli ve münbit topraklardır. Değerli yeraltı kaynaklarına sahip olduğundan Hollanda ve Portekiz gibi batılı sömürgeciler buralara üşüşmüşlerdir. Bölgeye gelen Japonlarla çarpışan Hollanda, ikinci dünya savaşının patlak vermesine kadar yaklaşık üç yüz elli yıl kadar buralarda sömürgecilik yapmıştır. Geniş bilgi için bkz (Attâs, ty. s. 393-395).

²⁵ Hollanda sömürgeciliğinin baskı ve zulümleri için bkz: (Cevhî, h. 1428, s. 26-27; Attâs, *Tâcu'l-a'râs*, ty. s. 388-391).

Bâ Alevîler, bireysel ve kendi öz imkânları ile farklı tebliğ metotları uygulamış, bölgede dinî eğitim merkezleri, ribat ve mescitler kurarak dinî etkilerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca tarikatın zikir ve virdlerinin bölgede günümüzde okunmaya devam edilişi dinî etkilerini ortaya koyan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bâ Alevî ailesi, yüzyıllardır Endonezya'da sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetlerinde bulunan Portekiz, Hollanda ve Japonya gibi ülkelerle fiili olarak mücadele etmiştir. İslâmiyet'i benimseyen devlet yöneticilerinin ve halkın da desteğini alan Bâ Alevîlerin, sömürgecilere karşı zafer kazanmaları, İslâmî hükümlerle yönetilen devlet ve beyliklerin kurulması Bâ Alevîlerin bölgedeki siyasi nüfuz ve etkilerini ortaya çıkaran önemli hususlar olmuştur.

Kaynakça

- Attâs, Abdullah b. Seyyid Alevî b. Hasan, (ty.). *Zuhûru'l-hakâik fî beyâni't-tarâik*. y.y.y.
- Bâ Sarre, Salih Ali Ömer. (2001). *Dirâsâtun fî târihi Hadramevti'l-hadîs ve'l-muâsır*. Aden: Mektebetu'l-Vataniyye.
- Bekrî, Salah. (ty.). *Târîhu Hadramevti's-siyâsî*. San'a: Mektebetu's-Sanâ'nî.
- Bin Sumayt, Habîb Zeyn b. İbrahim. (2012). *el-Menhecu's-seviyyi şerhu usûli tarikati's-sâdeti Âl Bâ Alevî*. Beyrut: Dâru'l-İlmi ve'd-Da've.
- Cehrî, Ferhân Dayfûr. (1967). *es-Sûfiyye fî Endonezya neşe'tuhâ ve tetavvuruhâ ve âsâruhum*. Memleketu'l-Arabiyeti's-Suûdiyye.
- Attâs, Ali b.Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Cafer. (ty.). *Tâcu'l-a'râs 'alâ menâkibi'l-habîbi'l-kutb Salih b. Abdullah Attâs*. Câkârtâ-Endonezya: Matbaatu Minâratu Kuds.
- Bedevî, Mustafa Hasan. (1994). *el-İmâmu'l-Haddâd müceddidu'l-karni's-sânî aşara'l-hicrî sîretuhu ve menhecuhu*. Terim: Dâru'l-Hâvî.
- Cevhî, Halid Hüseyin Said. (h. 1428). *el-Hadârim fî'l-Hicaz ve devruhum fî'l-dayati'l-ilmîyye ve't-ticariyyeti*. Riyad: Silsiletu İsdârâti Merkezi Melik Selmân.
- Cifrî, Hatem b. Muhammed b. Alevî. (2017). *es-Sâdetu Âl Bâ Alevî el 'Uraydiyyûn el-Hüseyniyyûn usûluhum ensâbuhum a'lâmuhum tarîkatuhum*. Lübnan: Menşûrâtu Difâf.
- Hadramî, Alevî b. Tahir b. Abdullah el-Haddâd. (1968). *'Ukûdu'l-elmâs bi menâkibi'l-imâm el-habîb Ahmed bin Hasan Attâs*. Mısır: Matbaatu'l-Medenî.
- el-Kâf, Şeyh Hüseyin Muhammed. (ty.). *el-İslâm fî Endonezya'l-muâsara*. yyy.: Merkezi'l-Mustebzirîn.
- el-Meşhur, Abdurrahman b. Muhammed b. Hüseyin, (1984). *Şemsu'z-zahîra fî nesebi ehli'l-beyt min Benî Alevî*. Cidde: 'Âlemu'l-Ma'rife.
- el-Meşhûr, Ebu Bekir b. Ali b. Ebu Bekir. (1998). *Ceniyu'l-kitâf min menâkibi ve ahvâli'l-imam Abdulkadir b. Ahmed b. Abdulkadir Sakkâf*. Medine: Dâru'l-Muhâcir Li'n-Neşri ve't-Tevzî'.
- Erinç, Sırrı, "Cava", *DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993.
- Sakkâf, Abdurrahman b. Ubeydullah. (2005). *İdâmu'l-kût fî zikri buldâni Hadramevt*. Beyrut: Dâru'l-Minhâc.

- Şâtirî, Muhammed b. Ahmed. (ty.). *Sîretu's-selef min Benî Alevî el-Hüseyniyyîn.*, Terîm: Dâru'l-Hâvî.
- Şillî, Muhammed b. Ebu Bekir Bâ Alevî. (h. 1319). *el-Meşreu'r-revî fî menâkibi's-sâdâti'l-kirâm Âl Ebî Alevî.* Matbaatu'l-Âmmeti'ş-Şerefiyye.
- Göksoy, İ. H. (1994). Endonezya'da İslâm ve Hollanda Hâkimiyeti, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 159.
- Göksoy, İ. H. (2003). Endonezya'da tasavvufi hareketler ve bazı özellikleri. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 80.
- Haddâd, Alevî b. Tahir. (1985). *el-Medhal İlä Târîhi'l-İslâm fi'ş-Şarki'l-Aksâ.* thk. Seyyid Muhammed Diyâ Şihâb. Cidde: 'Alemu'l-Ma'rifeti.
- Hamid, Salih. (2003). *Târîhu Hadramevt.* Sanâ': Mektebetu'l-İrşâd.
- Kâdiri, H. (1998). *Kifâhu ebnâi'l-Arab bi dıddi'l-isti'mâri'l-Hollandî fî Endonezya.* (Zeki Bâ Süleyman, Çeviri), Aden: Dâru Câmiati Aden.
- Kaysî, Ğaniyye Yâsir Kebâşî Abdullah. (2003). *Eseru'l-İslâm 'alâ'n-nehdati'l-fikriyye fî Cenûbi Şarki Asya fi'l-'usûri'l-İslâmiyyeti'l-muteahhira,* Bağdat: Câmiatu Bağdat.
- Kuşculuo, A. (2015). *Endonezya'da Japon işgali ve müslümanlar,* (Doktora tezi).Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Mu'nis, H. (ty.). *el-İslâmu'l-fâtiḥ, yyy: Râbitatu'l-Âlemi'l-İslâmî.*
- Nedvî, Ebû Hasan Ali el-Hasanî. (1989). *el-Murtedâ sîretu emîri'l-mü'minîn Seyyidinâ Eb'l-Hasan Ali b. Abî Tâlib.* Dimeşk: Dâru'l-Kalem.
- Stoddard, L. (1973). *Hâdiru'âlemi'l-İslâmî,* ('Acâc Nuveyid, el-Emîr Şekîb Arslân, Çeviri Ed). Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Şakir, Mahmud. (1979). *Endonezya.* Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Şihâb, Muhammed Diyâ-İbn Nuh Abdullah. (1980). *el-İmâmu'l-Muhâcir Ahmed b. İsa b. Muhammed mâ lehû ve lineslihi ve li'l-eimmeti min eslâfihî min'l-fedâili ve'l-meâsir.* el-Memleketu'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye: Dâru'ş-Şurûk.
- Thomas, Sir – Arnold, W. (1970). *ed-Da'vetu İlel'-İslâm bahsun fî târîhi neşri'l-'akîdeti'l-İslâmiyye.* (Hüseyn İbrahim Hasan- Abdulmecîd Âbidîn İsmail Negrâvî, Çeviri Ed.). Kahire: Mektebetu Nahdati'l-Misriyye.
- Yemenî, Muhammed b. Ahmed el-Hecrî. (1996). *Mecmû' buldâni'l-Yemen ve kabâiluhâ.* San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye.